

DOI: 10.32347/2076-815X.2023.83.172-183

УДК 725.1:62:005.934.4]-025.27(477)

Лукаш Є.В.,

eyakovleva32@gmail.com , ORCID: 0000-0001-7161-3857,

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

КЛАСТЕРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ШЛЯХ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ У м. ПОЛТАВА

Розглядаються можливості реновації недіючих промислових підприємств в межах міст та їх інтеграція в систему міста без зміни цільового призначення. Аналізуються сучасні тенденції ревіталізації промислових територій та перспективи екологічної стабілізації в містах.

Перспективою подальшого дослідження є виявлення та впровадження принципів та прийомів просторової організації ревіталізації промислових територій.

Ключові слова: браунфілди; кластер; промислові зони; інтеграція; технопарк; IT-кластер; промисловість; ревіталізація; виробництво; інвестиції; просторова організація.

Постановка проблеми: Для просторової організації українських міст та їх економіки значною проблемою є занедбані промислові території. Такі промислові зони займають у містах значні за розмірами території — від 12-18% до 23-27%. [1] Планування промислових районів відбувалося відповідно до промислової політики минулих часів. Такі великомасштабні виробництва за типами та структурою більше не потрібні [2]. Порожні промислові споруди та інфраструктурні об'єкти стають обтяжливими для економіки міст [1], а також істотно впливають на естетичну та екологічну складову міста. Полтава стрикнула з тим що, у містобудівному аспекті занепад виробничих територій призвів до того, що промислові ареали перебувають у глибокій стагнації або напівлегально і безсистемно працюють без врахування потреб міста та громади.

Найбільш поширеним підходом є зміна функціонального призначення, але цей процес бюрократизовний і не завжди дієвим для залучення інвестицій. Важливим є відродження виробництва та створення нових робочих місць, що дозволить передбачити у стратегіях просторового розвитку міст ревіталізацію деградованих промислових територій та використати їх для розвитку міст, у тому числі для створення інноваційних структур (високотехнологічні кластери, індустріальні парки, технопарки).

Поки що в Україні відсутні нормативно-правові акти, що безпосередньо

регулюють організацію таких кластерів. Найбільш близьким за функціональним змістом є поняття «інноваційна структура», створення якої регламентується Постановами Кабінету Міністрів України від 22.05.1996р. №549 « Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми реструктуризації територій промислових об'єктів розглядаються у працях архітекторів Бикова М.Д., Бірюк С.П., Лубенченко Ю.В., Петришин Г.П., Плешкановської А.М., Вадімова В.М., Підгрушного Г.П. Проблеми створення кластерів, причин і факторів, що впливають на їх розвиток досліджувалися такими вченими економістами Білик Р.С., Боррас С., Вишнякової І.В., Ільчук В.П., Комар Н., Акулюшина М.О., Гріневецька А.Р., Кедик Л.І., Ночвіної І.О., Оскольського В.В., Портера М., Соколенко С.І., Солвел О., Томаревої-Патлахової В.В., Хоменко І.О.

Викладення основного матеріалу. На даний час територія Полтави напівоточена промисловими зонами. На північному сході Київського району промислові території займають приблизно 850 га, серед яких дуже велика частка занедбаних або просто вільних земельних ділянок. На сході міста - на лівому березі річки Ворскла розташовані колишній тепловозремонтний завод та промислова ділянка турбомеханічного заводу в Затуринському промисловому районі. На півдні Полтави індустріальна зона вздовж дороги Київ-Харків складає близько 250 га з можливістю розширення на захід, яка теж має помітну частку Браунфілдів (Рис.1) [3].

Промислове виробництво залишається базовою сферою економічної діяльності міста. Основні сфери промисловості: добування нафти і газу, енергетика, харчова та переробна промисловість, машинобудування. Роки незалежності держави супроводжувалися зниженням промислового потенціалу міста та закриттям значної кількості підприємств. Відтак, майже втрачено легку промисловість, виробництво неметалевої продукції, меблів [3].

Економічна структура міста (на 2018рік):

- кількість зареєстрованих підприємств: 7279;
- кількість зареєстрованих підприємств відповідно до районів міста: Шевченківський – 3626, Київський – 2884, Подільський – 769;
- кількість зареєстрованих підприємств у розрахунку на 10 тисяч наявного населення: 248;
- кількість економічно активних підприємств: 3484;
- малі підприємства: 3328;
- середні підприємства: 150;

- великі підприємства: 6.

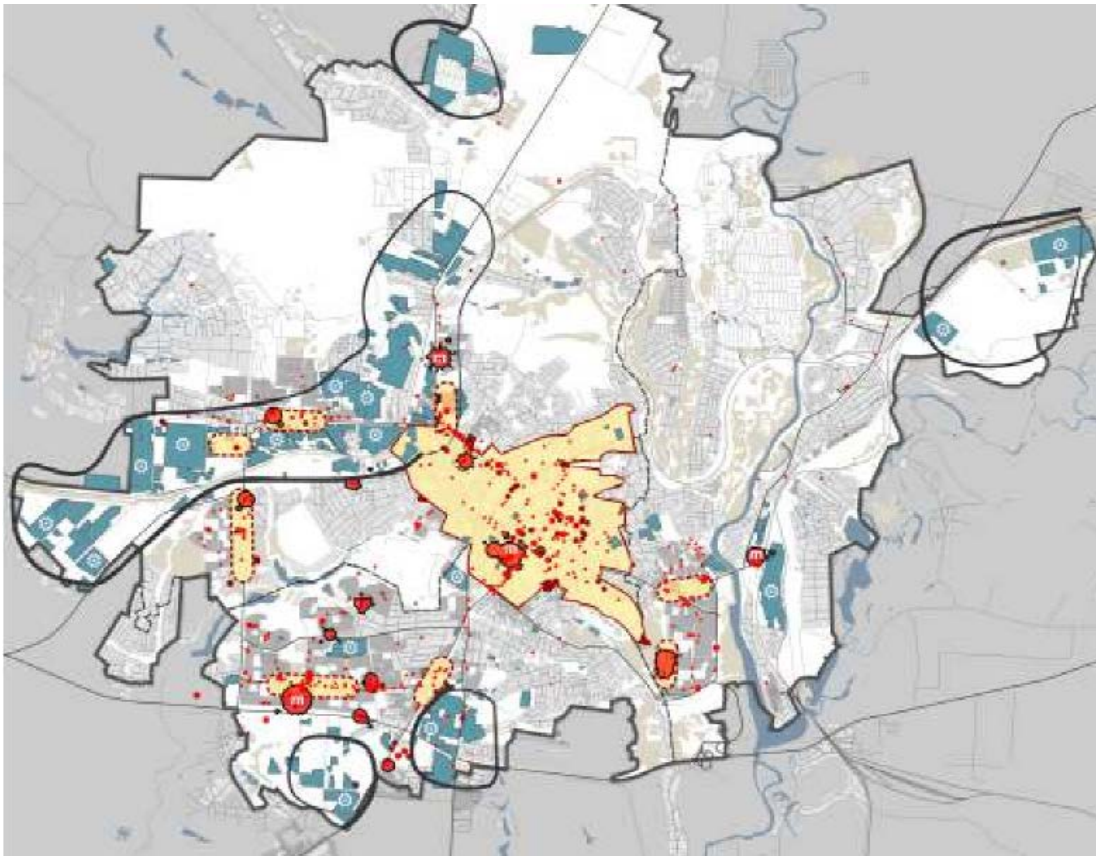

Рис.1. Розташування промислових зон на території Полтави («Концепція інтегрованого розвитку м. Полтава. Міжнародний проект «Інтегрований розвиток міст в Україні за сприянням німецької урядової компанії «Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH»»)

У місті є факти забудови вільних, незайнятих територій з комерційною або виробничою метою замість того, щоб заново використовувати або змінювати території браунфілдів та значною мірою недовикористані існуючі промислові зони. На території міста, особливо на півдні Полтави, з'являються нові невеликі промислові підприємства, які створюють несприятливий вплив на навколишнє середовище. Поява таких підприємств викликає конфлікти з цільовим призначенням землекористування на сусідніх територіях [3].

З метою залучення інвестицій у передбачені напрямки економічної діяльності на колишніх промислових територіях відповідні земельні ділянки мають бути виділені та оформлені у вигляді «організованих індустріальних зон». Оскільки такий підхід потребує значних попередніх інвестицій, слід спробувати переконати власників ділянок сформувати кластери з промислових або інших земель, що не використовуються [3].

Досвід розвинутих країн свідчить, що одним із перспективних напрямків розвитку світової та української економіки є організація високотехнологічних

кластерів. У просторовій організації кластерів присутні промислові об'єкти, науково-дослідні центри, державні установи та об'єкти соціальної інфраструктури. Розміщення їх у просторовій структурі міст найрізноманітніше, оскільки негативний вплив на навколишнє середовище відсутній [1].

Поняття «кластер» досить доступно було визначено Майклом Портером, професором Гарвардського університету та родоначальником методології картування кластерів як географічної концентрації пов'язаних компаній і організацій, які функціонують в одній галузі [4,5].

Кластерна форма – на сьогоднішній день є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якої на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній кооперації компаній. Об'єднання у кластери формують специфічний економічний простір з метою розширення сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів, а отже, виконують функції структуроутворюючих елементів глобальної системи [7,8].

Кластери мають свою типологію на світовій арені а саме:

- дискретні: об'єднання підприємств, що займаються виробництвом продуктів (послуг), що складаються з дискретних компонентів (підприємства автомобілебудування, суднобудування, авіаційної промисловості);
- виробничі: утворені підприємствами, що належать виробничим галузям (хімічна, целюлозно-паперова, металургійна, харчова, сільське господарство);
- інноваційні і «креативні» : підприємства, що належать до групи «нових секторів» (інформаційні технології, біотехнології, нові матеріали), а також секторам послуг, які займаються творчою діяльністю (кінематографія);
- туристичні: Формуються на основі туристичних активів та складаються з підприємств різних секторів, займаються обслуговуванням туристів (логістичні підприємства, готелі, виробники сувенірної продукції);
- транспортно-логістичні: складаються з комплексу інфраструктури та компаній, що спеціалізуються на зберіганні, супроводі та, доставки пасажирів, вантажу;
- змішані: поєднують ознаки декількох типів кластерів [9].

Варто звернути увагу на такі кроки з просування процесу кластеризації, які застосовуються в інших країнах світу – створення спеціалізованих територій, технопарків, індустріальних парків (США, Казахстан, Угорщина, Велика Британія, Німеччина) [4].

Найбільшими серед діючих індустріальних парків України можна назвати

КП «Індустріальний парк «Рогань» та «Індустріальний парк «Свема». Разом з тим, серед спроектованих в Україні парків більшість мають локальний характер, а їхня спеціалізація обмежується 3–4-ма видами економічної діяльності, з яких один напрямок безпосередньо пов'язаний з наявним в регіоні великим підприємством, діяльність якого сьогодні не є ефективною. Кілька індустріальних парків, такі як «Свема», «Славута», «Чексіл», характеризуються багатопрофільною спеціалізацією і мають велике значення не лише для розвитку економіки регіону, але і розвитку окремих галузей у цілому. Перспективним серед зареєстрованих індустріальних парків в Україні є індустріальний парк "Industrial Forpost" (м. Дніпро), облаштування якого відбувається за рахунок коштів з місцевого та державного бюджетів (по 10,0 % від запланованого обсягу інвестицій). Однак слід зазначити, що даний індустріальний парк є винятком з загальної тенденції розвитку таких форм в Україні [6]. Варто відзначити, що більшість кластерних організацій України мають аграрну і ІТ спрямованість. Промисловий потенціал країни залишається у таких умовах невикористаним і неконкурентоспроможним. На сьогодні в Україні діють близько 10 територіальних утворень, серед яких можна виділити інноваційні кластери: «Нові машини» (м. Дніпро); «Енергетика сталого розвитку» (м. Київ); «Нові матеріали» (м. Харків); «Біотехнології» (м. Львів); «Технології інформаційного суспільства» (м. Київ) [5].

На даний час в Полтавській області існує лише один індустріальний парк у Полтавському районі Ланнівської ОТГ. Відповідно до «ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ВНЕСЕННЯ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ПАРКУ "ЛАННІВСЬКИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ПАРК" ДО РЕЄСТРУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ (ПРОМИСЛОВИХ) ПАРКІВ» Наказом Мінекономрозвитку від 12.09.2017 № 1318 до Реєстру індустріальних (промислових) парків включено індустріальний парк "Ланнівський індустріальний парк", що знаходиться на території Ланнівської сільської ради Карлівського району Полтавської області. Ініціатором створення індустріального парку є приватне підприємство "Ланнівський цукровий завод". Площа парку складає 30,7135 га – це сукупність земельних ділянок, що перебувають у власності ініціатора створення парку.

Заявлений строк функціонування – 49 років. Основною метою створення індустріального парку є створення організаційних та інших умов для забезпечення ефективного функціонування підприємств в межах спільної промислової зони.

Функціональне призначення Ланнівського індустріального парку передбачає провадження в його межах діяльності, пов'язано з переробкою сільськогосподарської сировини, харчовою промисловістю;

сільськогосподарським машинобудуванням та обслуговуванням, а також логістикою та зберіганням. Відповідно до очікуваних результатів функціонування індустріального парку передбачається створення близько 600 нових робочих місць [10].

У самій Полтаві уже багато років ведуться суперечки що до створення індустріальних парків та пошук ділянок під них. Для розгляду пропонувались території колишнього заводу газорозрядних ламп та території затуринського промвузла.

17 вересня 2022 року було представлено проект індустріального парку «Полтава» на затуринському промівузлі. Найкращою з наявних локацій виявилася земля на Затуриному, бо на ній немає обмежень (Рис.2) [11].

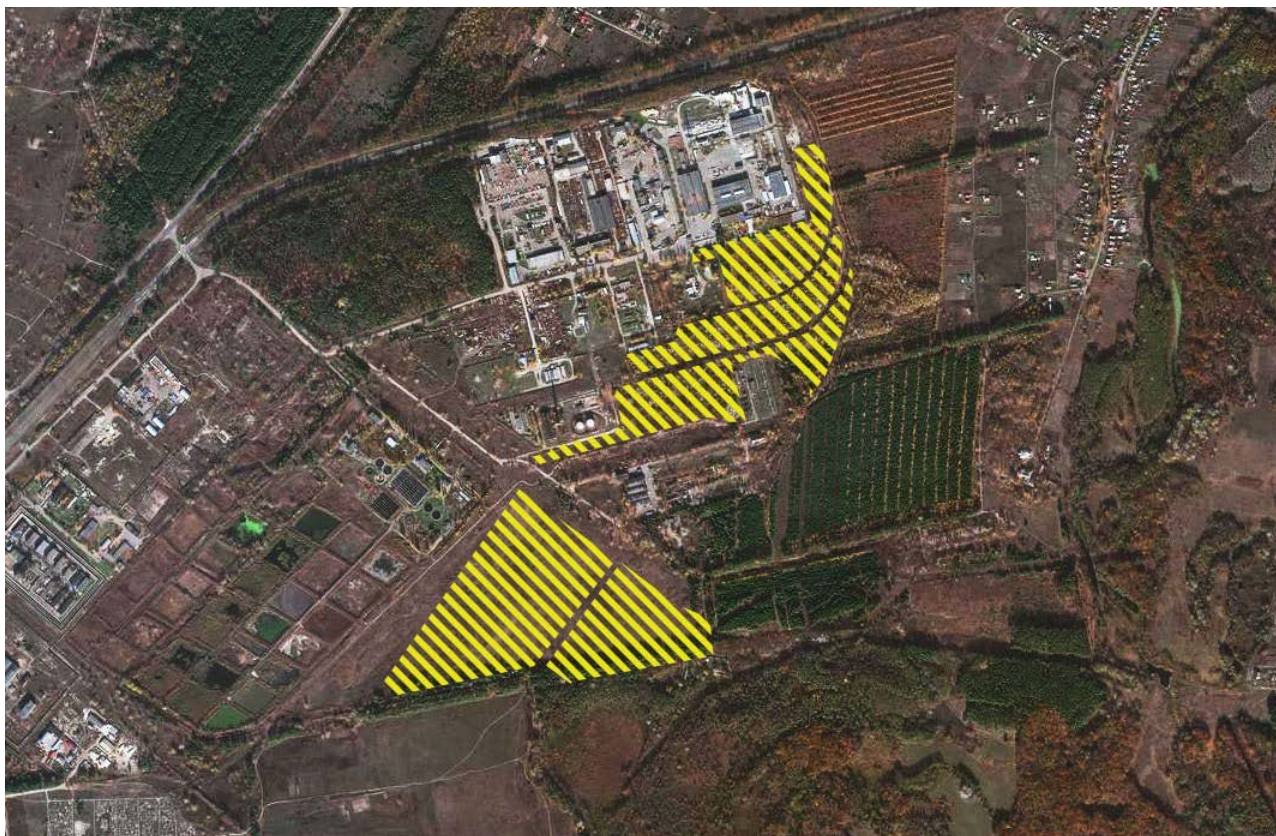

Рис.2. Ділянки потенційного індустріального парку на Затуринському промвузлі [12].

Розробку концепції замовила міська влада. Фінансову підтримку надали німецька урядова компанія «Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH», уряди Німеччини та Швейцарії. У березні 2022 року було розпочато активний процес роботи над самою концепцією. Реалізація проекту передбачає створення до 3000 робочих місць, надходження до місцевого бюджету можуть досягти 100 млн грн. Щодо функціонального призначення, то «Індустріальний парк „Полтава“ — це сучасний, інноваційний,

виробничо-промисловий комплекс з розвинутою інженерно-транспортною інфраструктурою, адміністративними та складськими приміщеннями (Рис.3) [11].

Полтава поступово робить кроки з просування процесу кластеризації -- створення таких об'єктів як індустріальні парки. Але війна внесла свої корективи, що суттєво сповільнили цей процес.

Щоб забезпечити сталість міста під час економічних криз та протистояти демографічним викликам, Полтава повинна зосередитись на створенні нових робочих місць, пошуку нових перспективних видів економічної діяльності, тобто на диверсифікації місцевої економіки. Основні потенційні види діяльності, для яких Полтава має запропонувати вигідні та привабливі умови, стосуються економіки знань, зокрема, креативних індустрій, що можуть розвиватися на оновлених територіях раніше занедбаних промислових підприємств у північній частині міста (Київський район), за рахунок чого ці частини міста можуть більше інтегруватися у міську тканину. Рекомендована диверсифікація економіки включає також розміщення у Полтаві інноваційних екологічно безпечних виробництв [3].

Рис.3. Функціональне призначення [11].

Слабкі сторони:

- Занепад основних містоутворюючих підприємств.
- Однобока орієнтація на «традиційну економіку».
- Некоординований розвиток індустріальних зон.

- Велика кількість промислових зон, що не використовуються.
- Високо-енергоємні виробництва із застарілим обладнанням та технологіями.
- Низький рівень капіталізації промисловості.
- Відтік високоосвіченої молоді з міста.
- Недостатня підтримка інвестицій на місцевому рівні.
- Незадовільний стан технічної інфраструктури та недостатній рівень її утримання.

- Слабке забезпечення дотримання існуючих норм та правил забудови міста.

- Незадовільний стан і відокремленість зелених зон [3].

Сильні сторони :

- Зручне географічне розташування в центрі України між трьома містами-мегаполісами, розгалужений автомагістральний та залізничний зв'язок.

- Зелене затишне місто з вражаючою кількістю зелених зон та територій для відпочинку та рекреації.

- Сприятлива екологічна ситуація, висока якість повітря та питної води в порівнянні з іншими містами України.

- Самобутній, привабливий історичний центр міста.

- Тисячолітня історична та культурна спадщина.

- Наявність багатьох м'яких факторів розміщення.

- Потенціал розвитку інноваційних, еко-дружніх

- галузей промисловості.

- Наявність земель для можливого ущільнення в межах житлової забудови.

- Наявність кваліфікованих кадрів у традиційних сферах економіки та закладів професійної освіти; потенціал розвитку нової економіки [3].

Географічне розташування Полтави між великими мегаполісами Києвом, Дніпром та Харковом надає унікальні можливості для розвитку різних видів економічної діяльності. Тільки в цих трьох великих містах з прилеглими територіями, розташованих на належній відстані із зручним залізничним та магістральним сполученням, за скромними підрахунками мешкає понад 5 мільйонів жителів. Отже, ці міста можуть бути ринком збуту не тільки еко-дружніх продуктів і товарів, але й послуг і технологій «нової економіки», а також дають можливість активно розвивати конгресно-виставкову діяльність. Для розвитку подібних видів діяльності необхідні особливі умови, що дозволять Полтаві бути привабливою – по-перше, це широкий спектр м'яких факторів, а також підготовлена економічна та технічна інфраструктури [3]. Також місто має великий потенціал для створення ІТ-кластеру.

Висновки. Отже ревіталізація та її актуальність перейшла на новий рівень оскільки вийшла за межі технічного або технологічного оновлення. Одним із перспективних напрямків перетворення «браунфілдів» це створення високотехнологічних кластерів у м.Полтава. Завдяки цьому занедбані промислові території можна інтегрувати в структуру міста. Головні переваги високотехнологічних кластерів полягають у тому, що вони створюють сприятливі умови для залучення науковців, сприяють розвитку інноваційних ідей та технологій, підвищують ефективність виробництва та допомагають компаніям збільшити свою конкурентоспроможність. Основна задача стоїть перед архітекторами у дослідженні та виявленні принципів просторової організації кластерів та їх взаємодії з містом.

Список використаних джерел:

1. Вадімов В.М. Особливості просторового планування в умовах інтегрованого розвитку міст в Україні. (Практичний коментар). Полтава: Дивосвіт, 2019. – 132 с.
2. Проблеми та перспективи розвитку житлової забудови в умовах комплексної реконструкції міста: монографія / [Ю.І. Гайко, Т.В. Жидкова, Е.А. Шишкін та ін.; за заг. ред. Ю.І. Гайка, Т.В. Жидкової]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2019. – 246 с.
3. Концепція інтегрованого розвитку міста Полтава 2030 [online] Доступ: https://city2030.org.ua/sites/default/files/documents/Poltava%202030%20FINAL_new1-compressed_0.pdf.
4. Porter M. Cluster and the New Economics of Competitions / Michael Por- / Michael Por- / Michael Por-ter // Harvard Business Review. – 1998. – 16 p.
5. О.А. Задоя (2020), Кластеризація: проблеми поєднання європейського досвіду з українськими реаліями // Журнал «Європейський вектор економічного розвитку.»2020. Університет імені Альфреда Нобеля, м.Дніпро, вип. № 1 (28), С. 59-67. DOI: 10.32342/2074-5362-2020-1-28-5.
6. Бойко Олена Миколаївна (2019) Досвід України та Китаю щодо створення організаційних форм інноваційної діяльності//Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій, № 1(3), С. 5-26. DOI: <http://doi.org/10.32750/2019-0101>.
7. Акулюшина М.О., Гріневецька А.Р., Кедик Л.І.(2013) Кластерна форма діяльності підприємств як головний напрямок регіонального розвитку// Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» С. 234-235
8. Похильченко О. Кластерна форма організації економіки як один із факторів впливу на її конкурентоспроможність. Тези доповідей на VII

Міжнародній наук.-практ. конф. "Маркетинг та логістика в системі менеджменту", Львів, "Львівська політехніка", 2008, С. 370.

9. Бойко О.М. (2016) Інноваційно-інвестиційні в національній економіці та підприємстві//Сучасні проблеми економіки і підприємництва, випуск 17, С. 47-54.

10. Повідомлення про внесення індустріального парку «Ланнівський індустріальний парк» до реєстру індустріальних(промислових) парків. [online] Доступ: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=4f07105e-e29e-4eb8-8d10-d44b471411ef&title=PovidomlenniaProVnesenniaIndustrialnogoParku-lannivskiiIndustrialniiPark-DoRestruIndustrialnikh-promislovikh-Parkiv>.

11. Інтернет-видання «Полтавщина» ІНВЕСТИЦІЙНА АГЕНЦІЯ МАТТ ПРЕЗЕНТУВАЛА ПРОЕКТ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ПАРКУ «ПОЛТАВА» НА ЗАТУРИНСЬКОМУ ПРОМВУЗЛІ. [online] Доступ: <https://poltava.to/news/67892/>.

12. Інтернет-видання «Полтавщина» НА ДЕПУТАТСЬКІЙ КОМІСІЇ НЕ ПІДТРИМАЛИ ПРОЕКТ СТВОРЕННЯ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ПАРКУ НА ЗАТУРИНСЬКОМУ ПРОМВУЗЛІ. [online] Доступ: <https://poltava.to/news/67727>.

Lukash Yevheniia,
National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”

CLUSTER ORGANIZATION AS A PROSPECTIVE WAY OF REVITALIZATION OF INDUSTRIAL TERRITORIES IN POLTAVA

Abandoned industrial territories are a significant problem for the spatial organization of Ukrainian cities and their economy. such industrial zones occupy a significant area in cities - from 12-18% to 23-27%. The planning of industrial districts took place in accordance with the industrial policy of the past. such large-scale productions in terms of types and structure are no longer needed. Empty industrial buildings and infrastructure facilities become burdensome for the city's economy, and also significantly affect the aesthetic and ecological component of the city. Poltava faced the fact that in terms of urban planning, the decline of industrial areas has led to the fact that industrial areas are in deep stagnation or operate semi-legally and unsystematically without taking into account the needs of the city and the community.

The most advanced approach is to change the functional purpose, but this process is bureaucratic and not always effective for attracting investments. The revitalization of production and the creation of new jobs is important, which makes it possible to envisage the revitalization of degraded industrial areas in the spatial

development strategies of cities and use them for the development of cities, including the creation of innovative structures (high-tech clusters, industrial parks, technology parks).

So far, there are no normative legal acts in Ukraine that sometimes regulate the organization of such clusters. The closest functional content is the concept of "innovation structure", the creation of which is regulated by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 22, 1996. No. 549 "On the approval of the Regulation on the procedure for the creation and operation of technology parks and innovative structures of other types"

Possibilities of renovating inactive industrial enterprises within cities and their integration into the city system without changing their purpose are considered. Modern trends in the revitalization of industrial areas and prospects for ecological stabilization in cities are analyzed.

The prospect of further research is the identification and implementation of principles and methods of spatial organization of the revitalization of industrial territories.

Keywords: brownfields; cluster; industrial zones; integration; technology park; IT cluster; industry; revitalization; production; investments; spatial organization.

REFERENCES:

1. Vadimov V.M. Features of spatial planning in conditions of integrated development of cities in Ukraine. (Practical commentary). Poltava: Dyvosvit, 2019. – 132 p. {in Ukrainian}
2. Problems and prospects for the development of residential buildings in conditions of complex reconstruction of the city: monograph / [Y.I. Hayko, T.V. Zhidkova, E.A. Shishkin, and others.; in general ed. Y.I. Hayka, T.V. Zhidkova]; Kharkiv. national city university farm named after O.M. Beketova. – Kharkiv: XNUMX named after O.M. Beketova, 2019. – 246 p. {in Ukrainian}
3. Concept of integrated development of the city of Poltava 2030 [online] Access: https://city2030.org.ua/sites/default/files/documents/Poltava%202030%20FINAL_new1-compressed_0.pdf. {in Ukrainian}
4. Porter M. Cluster and the New Economics of Competitions / Michael Por- / Michael Por- / Michael Por-ter // Harvard Business Review. - 1998. - 16 years old. {in English}
5. O.A. Zadoya (2020), Clustering: problems of combining European experience with Ukrainian realities // Journal "European vector of economic development." 2020. Alfred Nobel University, Dnipro, vol. No. 1 (28), p.59-67. DOI: 10.32342/2074-5362-2020-1-28-5. {in Ukrainian}
6. Olena Boyko (2019) The experience of Ukraine and China regarding creation organizational forms of innovative activity//European Scientific Journal of

Economic and Financial Innovations, No. 1(3), p.5-26 DOI: <http://doi.org/10.32750/2019-0101>. {in Ukrainian}

7. Akuliushyna M.O., Hrinevetska A.R., Kedyk L.I. (2013) Cluster form of enterprise activity as the main direction of regional development// International Scientific and Practical Internet Conference "Actual Problems of Theory and Practice of Management" pp. 234-235. {in Ukrainian}

8. O. Pokhilchenko, Cluster form of economic organization as one of the influencing factors on its competitiveness. Abstracts of reports at the VII International Science-Pract. conf. "Marketing and logistics in the management system", Lviv, "Lviv Polytechnic", 2008, p. 370. {in Ukrainian}

9. Boyko O.M. (2016) Innovation and investment in the national economy and entrepreneurship // Current problems of the economy and entrepreneurship, issue 17, pp. 47-54. {in Ukrainian}

10. Notification of the inclusion of the industrial park "Lannivsky industrial park" in the register of industrial (industrial) parks. [online]Access: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=4f07105e-e29e-4eb8-8d10-d44b471411ef&title=PovidomlenniaProVnesenniaIndustrialnogoParku-lannivskiiIndustrialniiPark-DoRestruIndustrialnikh-promislovikh-Parkiv>. {in Ukrainian}

11. "Poltavshchyna" Internet publication MATT INVESTMENT AGENCY PRESENTED THE "POLTAVA" INDUSTRIAL PARK PROJECT AT THE ZATURYNSKY INDUSTRIAL ZONE. [online] Access: <https://poltava.to/news/67892/>. {in Ukrainian}

12. "Poltavshchyna" Internet publication did not support the project of creating an industrial park at the Zaturynsk industrial hub at the Deputies' Committee. [online] Access: <https://poltava.to/news/67727/>. {in Ukrainian}